

Eerste resultaten van onderzoek verricht in de kolonie Kleine Mantelmeeuwen op het dak van de IJbunker in IJmuiden

Fred Cottaar & Kees Verbeek

Inleiding

De eerste broedgevallen van Kleine Mantelmeeuwen op daken zijn in 1987 vastgesteld tijdens een inventarisatie van meeuwen in het havengebied van IJmuiden (Vegelin, 1987). Op de IJbunker zijn toen twee nesten gevonden. Sindsdien is het aantal broedgevallen op daken in IJmuiden toegenomen tot 162 in 1994 (Cottaar, 1994). De gestage groei van de populatie heeft ertoe geleid om ondermeer de verdere uitbreiding op de daken te onderzoeken. In 1992 is een observatiehut op de IJbunker geplaatst, waardoor vanaf dat jaar meer informatie over Kleine Mantelmeeuwen is verzameld.

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de timing van de aankomst in de kolonie, van de ontwikkeling van het aantal broedparen vanaf 1987 op de IJbunker en tenslotte wordt kort ingegaan op andere eerste onderzoeksresultaten.

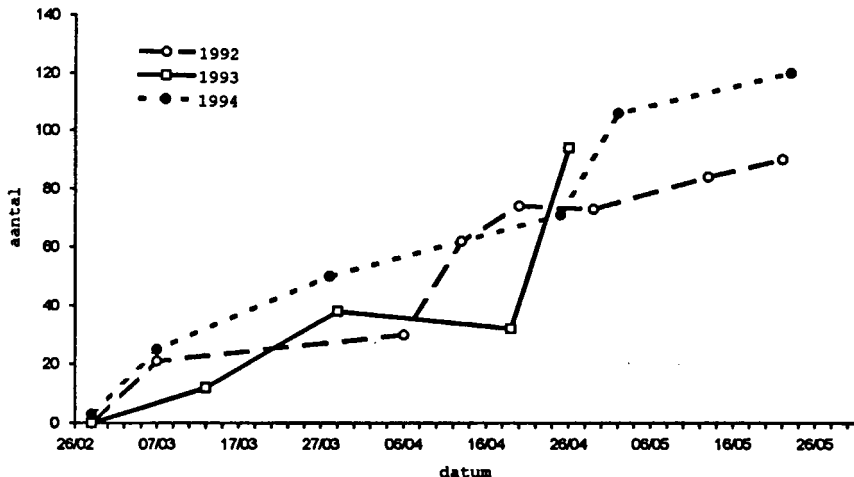
Onderzoek in de kolonie

De IJbunker is een immense betonnen bunker, die in de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers is gebruikt om duikboten te parkeren. De bunker is ±225 meter lang, 80 meter breed en 16 meter hoog en bevindt zich aan het begin van de Haringhaven in IJmuiden. De bunker doet nu dienst als opslagplaats voor CEBO-Holland (offshore) en als distributiecentrum van de VOMAR (levensmiddelen). Het westelijk deel van het dak bestaat uit een betonvlakte met daar omheen een hek van twee meter hoog. Het oostelijk deel bestaat uit een betonvlakte met daarnaast een grinddak (15 x 30 meter). Aan de oost- en westzijde bevindt zich nog een lager dak met o.a. golfplaten (4-10 meter). Een klein aantal plaatsen zijn begroeid.

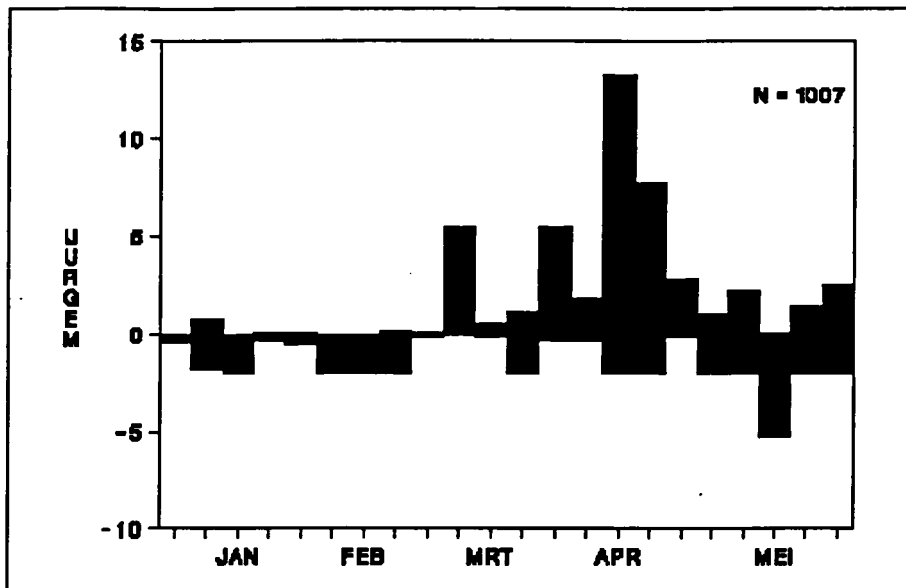
In Nederland overwinteren tegenwoordig honderden Kleine Mantelmeeuwen, voornamelijk in de Waddenzee (Meltofte et al., 1994) en in de Delta (Meininger et al., 1994). In Zuid-Kennemerland zijn enkele winterwaarnemingen van adulte exemplaren bekend. Ondanks deze onregelmatige verschijning langs de kust van Zuid-Kennemerland (van Vliet, 1993 en 1994), arriveren de eerste Kleine Mantelmeeuwen in de loop van februari in de kolonie. Ze worden meestal het eerst gezien tussen de Zilver- en

Grote Mantelmeeuwen die op daken van de visverwerkende industrie slapen en op het sluizencomplex tussen de groepen overtuigende en/of rustende meeuwen. Later verschijnen ze meer verspreid over de daken, onder andere op de IJBunker. Een verdere toename wordt vooral in de periode maart tot en met mei waargenomen.

In figuur 1 worden de resultaten van tellingen van het aantal aanwezige exemplaren op de IJBunker gepresenteerd. Ter vergelijking worden in figuur 2 de aantallen in het voorjaar langstrekkende Kleine Mantelmeeuwen langs de Reddingsbrigade van Bloemendaal aan Zee gepresenteerd. De toename vindt op beide plaatsen gelijktijdig plaats. Hieruit blijkt dus dat met de langs de Reddingsbrigade vastgestelde trekgolven, de IJmuidense broedvogels in hun kolonie terugkomen.

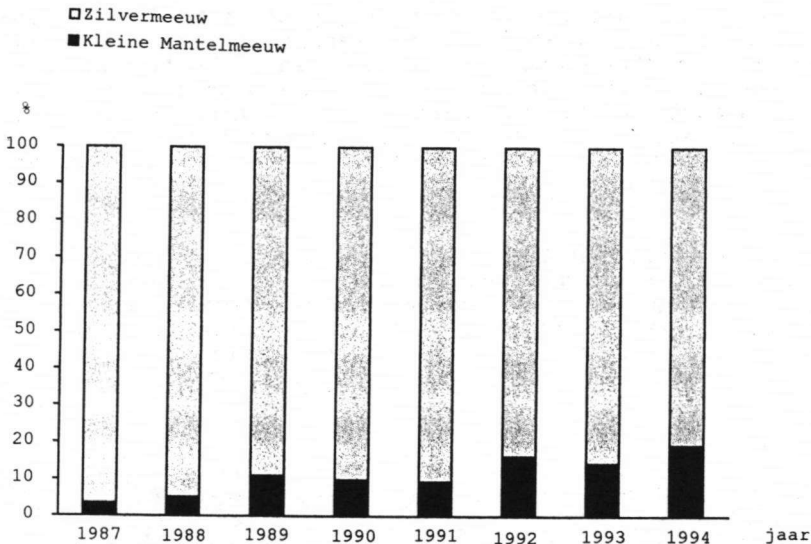

Figuur 1. Aantalsverloop van Kleine Mantelmeeuwen op de IJBunker in IJmuiden in de maanden maart - mei 1992-1994.

Figuur 2. Aantal Kleine Mantelmeeuwen waargenomen bij de Reddingsbrigade in de periode 1992-1994. Boven de x-as (waarde 0) staat het uurgemiddelde per week voor naar noord vliegende Kleine Mantelmeeuwen; onder x-as staat het uurgemiddelde per week voor naar zuid vliegende Kleine Mantelmeeuwen.

Wanneer de eerste Kleine Mantelmeeuwen in de kolonie verschijnen, zijn de meeste goede territoria al in beslag genomen door Zilvermeeuwen. Doch de Kleine Mantelmeeuw is een venijnige jongen en uit waarnemingen van diverse territoriumgevechten tussen Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen blijkt dat de Kleine Mantelmeeuw vrijwel altijd aan het langste eind trekt. Al komen de Kleine Mantelmeeuwen later in de kolonie, toch weten ze hun plekje in de kolonie te veroveren. Sterker nog, sinds 1987 is het aandeel Kleine Mantelmeeuwen op de IJBunker, maar ook op andere daken, steeds meer toe genomen en lijkt het erop dat de Zilvermeeuw zelfs op een aantal daken terrein moet prijsgeven. Opvallend daarbij is dat de meeste Kleine Mantelmeeuwen koloniegewijs binnen een kolonie Zilvermeeuwen zitten en zich vanuit deze kolonies langzamerhand steeds meer uitbreiden. In figuur 3 wordt een overzicht gegeven van het percentage Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen vanaf 1987 tot en met 1994 op de IJBunker broedt. Hierin is duidelijk te zien dat het percentage Kleine Mantelmeeuwen steeds meer toeneemt.

Figuur 3. Aantal paren Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen en het aandeel Kleine Mantelmeeuwen (percentage) op de IJbunker in IJmuiden in 1987-1994.

Tevens is in 1992, 1993 en 1994 vastgesteld dat de eerste kuikens respectievelijk op 27, 21 en 23 mei zijn geboren. Als wordt uitgegaan van een broedtijd van gemiddeld 24-27 dagen (Cramp, 1982), moeten de eerste eieren in de laatste dagen van april en de eerste dagen van mei gelegd zijn. De meeste eieren worden twee tot drie weken later gelegd.

In 1992 en 1993 is meegewerkt aan een landelijk onderzoek, gecoördineerd door Arie Spaans van het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (I.B.N./D.L.O. te Wageningen. Doelstelling van dit verkennende onderzoek was het inzichtelijk maken van de invloed van de vissituatie voor de Nederlandse kust, op het reproductiesucces van de Kleine Mantelmeeuw. Hiertoe zijn in verschillende kolonies langs de Nederlandse kust metingen aan kuikens van de Kleine Mantelmeeuw verricht. Daarbij zijn wekelijks aantekeningen gemaakt van de vleugellengte en het gewicht, om zodoende de groeisnelheid te bepalen. Tevens zijn de

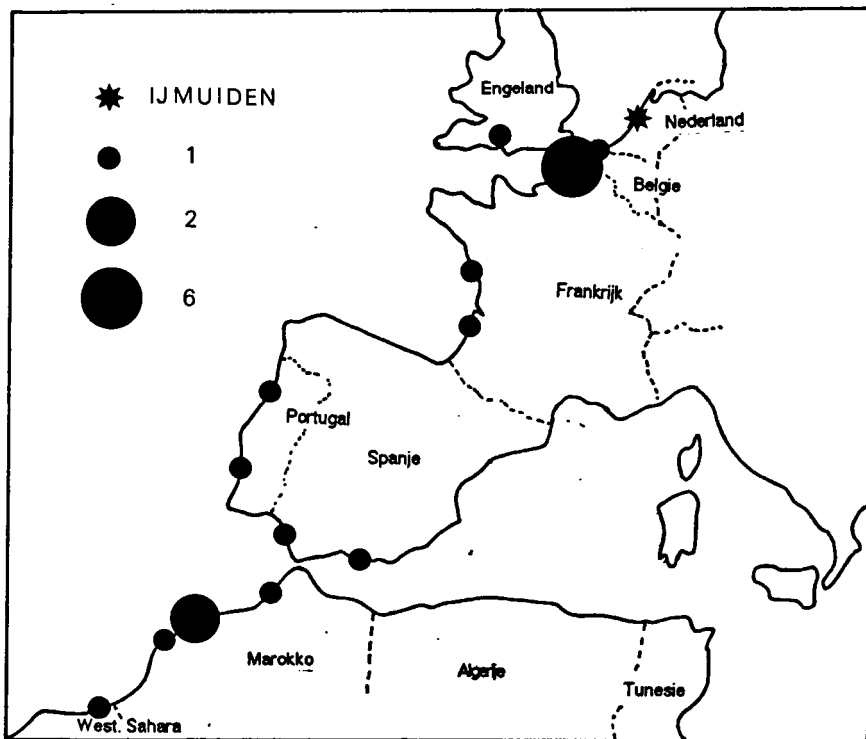
eieren gemeten om zodoende de conditie van de ouders te bepalen en tenslotte zijn ook braakballen en braaksel bemonsterd. De resultaten van dit onderzoek zijn gepubliceerd in een rapport (Spaans et al., 1994). Uit dit rapport blijkt dat de IJmuidense Kleine Mantelmeeuwen in 1992 en 1993 het er niet slecht vanaf brachten ten opzichte van de andere Nederlandse kolonies. Behoudens veel vis werd ook veel ander voedsel (afval) in de braakballen en het braaksel aangetroffen. De zee is dus niet de enige plek waar zij hun voedsel vandaan halen. Toekomstig onderzoek zal hierover meer aan het licht moeten brengen.

In 1992 is begonnen met het kleurringen van kuikens van Kleine Mantelmeeuwen die op de IJbunker geboren zijn. Doelstelling hierbij is te bepalen of de (gekleurringde) Kleine Mantelmeeuwen als broedvogel terugkeren naar hun geboortedak en of zij verantwoordelijk zijn voor vestigingen elders (o.a. in Haarlem). Tevens wordt het mogelijk om meer inzicht te krijgen in de bewegingen van de vogels gedurende het gehele jaar.

Kleine Mantelmeeuw in vlucht. Foto: Piet Munsterman.

Het gebruik van kleurringen is voor dit soort onderzoek beter dan het gebruik van aluminium ringen. Het percentage teruggemelde vogels met kleurringen is namelijk veel groter. Van 31 kuikens, die op het Forteiland te IJmuiden in 1987 van een aluminium ring zijn voorzien, is tot nu toe maar één vogel teruggemeld (door ons zelf afgelezen in IJmuiden). Van de 105 in 1992-1994 gekleurde kuikens, zijn tot en met begin april 1995 alleen al 19 meldingen verkregen uit het buitenland (van België tot en met de Westelijke Sahara). Een overzicht van deze buitenlandse terugmeldingen wordt gegeven in figuur 4. Enkele in 1992 gekleurde exemplaren, zijn voor het eerst in 1994 teruggezien in de kolonie op de IJbunker.

Figuur 4. Zichtwaarnemingen van in IJmuiden als pul gekleurde Kleine Mantelmeeuwen.

Met behulp van een inloopkooi zijn vanaf 1994 ook broedvogels op het nest gevangen. Hierdoor zijn biometrische gegevens van de broedparen verzameld. Deze vogels zijn voorzien van een aluminium ring, zodat zij gevolgd kunnen worden in de kolonie. Het ringen met aluminium ringen gaf niet het gewenste resultaat zodat in de toekomst wordt overgegaan op kleurringen. Dit biedt de mogelijkheid om de adulte vogels precies te volgen in de broedtijd.

Dankwoord

CEBO-HOLLAND en de VOMAR worden bedankt voor de mogelijkheid om onderzoek te verrichten op de IJbunker. Arie Spaans verzorgde ons van kleurringen en advies. Steve Geelhoed zorgde voor de grafiek van langs de Reddingsbrigade vliegende Kleine Mantelmeeuwen. Verder een woord van dank aan Erik Maassen, Piet Ruijvoorn, Jan van Tussenbroek, Jan Vegelin en José Verbeek voor de hulp bij het ringen en/of overige werkzaamheden.

Literatuur

- Cottaar, F., 1994. Broedende Kleine Mantelmeeuwen *Larus fuscus* op daken in IJmuiden. *Sula* 8(4): 272-274.
- Cramp, S. & K.E.L. Simmons (eds), 1982. *The birds of the Western Palearctic*, Vol 3. Oxford.
- Melninger, P.L., C.M. Berrevoets & R.C.W. Strucker, 1994. Watervogeltellingen in het zuidelijk Deltagebied, 1978-91. Rijksinstituut voor Kust en Zee. rapport RIKZ-94.005, NIOO-CEMO. Middelburg/Yerseke.
- Meltofte, H., J. Blew, J. Frikke. H.U. Rössner & C.J. Smit, 1994. Numbers and distribution of waterbirds in the Wadden Sea. Results and evaluation of 36 simultaneous counts in the Dutch-German-Danish Wadden Sea 1980-1991. IWRB Publication 34/Wader Study Group Bulletin 74. Special issue.
- Spaans, A.L., M. Bukacinska, D. Bukacinski & N.D. van Swelm, 1994. The relationship between food supply, reproductive parameters and population dynamics in Dutch Lesser Black-backed Gulls *Larus fuscus*: a pilot study. IBN research Report 94/9. Wageningen.
- Vegelin, J.C.G., 1987. Het inventariseren van Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen in IJmuiden. *De Fitis* 23(3): 97-98.
- Vliet, P. van, 1993. Watervogels en roofvogels januari 1993. *Fitis* 29(4): 161-166.
- Vliet, P. van, 1994. Watervogels en roofvogels januari 1994. *Fitis* 30(4): 191-195.

Fred Cottaar, Marstraat 1, 2024 GA Haarlem
Kees Verbeek, Jan Steenstraat 69, 2023 AL Haarlem